

ЛІНГВІСТИЧНА МЕНТІОЛОГІЯ: СВОЄРІДНІСТЬ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ БРЕХУН В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАГМЕНТУ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЕМІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ)

Калініченко В.І.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Де ёго вкрила земля й на яке безголовья набіг він.
Так ну бо тепер до Нестора просто іди, вкротителя коней:
Довідаємося, якую він раду у грудях ховає.
Сам ти ёго попроси, щоб сказав він нехибную, щирую правду.
Брехні ж він не скаже, бо чоловік він дуже розумний
Олександр Потебня [13, 543]

У пропонованій науковій розвідці в площині лінгвістичної ментіології (лінгвістики брехні) з опертям на вибрані паремійні зразки та відповідний дослідницький методологічний інструментарій схарактеризовано особливості вербальної об'єктивації концепту БРЕХУН у фрагменті паремійної мовної картини світу української комунікативної спільноти з акцентуванням на лінгвокультурних аспектах омовлення студійованого концепту, проаналізовано його смислову структуру і прагматичне навантаження, а також своєрідність актуалізації мовленнєвих жанрів. У межах проведеного дослідження за підсумками аналізу фактичного матеріалу змодельовано образ-концепт БРЕХУН, вербалізацію якого здійснено крізь призму смислів «грішний», «безсоромний», «хвастливий», «самовпевнений», «той, хто презентує негативну енергію», «той, мовленнєва діяльність якого є марною, даремною, порожньою», деякі з яких, однак, демонструють здатність вступати в антонімічні відношення: «той, хто є майстром мовленнєвої діяльності, спрямованої на моделювання неправди, брехні (іронійно)» – «той, чия мовленнєва діяльність не потребує великих зусиль (легка)». За результатами студійовання укладеної вибірки ілюстративних одиниць українськомовного паремійного фонду встановлено, що найбільш частотними з-поміж образних засобів вербалізації концепту БРЕХУН є гіпербола, порівняння, метафоричні образи з яскраво представленими зооморфними компонентами, а паремійні ілюстративні одиниці, які маніфестують на мовному й мовленнєвому рівнях образ брехуна, виразно ретранслюють головно іронійно-зневажливу, презирливо-глузливу, жартирливу тональність. Додатково з'ясовано, що комунікантів-брехунів можна розрізняти і за ступенем уміння моделювати неправду, і за гендерним та віковим чинниками, соціальним становищем, національною належністю.

Ключові слова: лінгвістична ментіологія, концепт, вербалізація, паремія, мовна картина світу, лінгвокультура.

Kalinichenko V. I. Linguistic mentiology: verbalization features of the LIAR concept in Ukrainian language culture (based on the Ukrainian paremic worldview fragment). Relying upon the appropriate language concept research methodology and selected Ukrainian paremic samples the present paper discusses verbal realization peculiarities of the LIAR concept in the Ukrainian speaking community's paremic worldview fragment. The piece focuses mainly on the linguistic and cultural aspects of the studied concept, its semantic structure and pragmatic load analysis, as well as the speech genres manifestation peculiarities investigated particularly in the field of linguistic mentiology (linguistics of lies). Within the scope of the research based on the empirical material analysis results, the author models the LIAR image-concept considering its verbalization via such meanings as "sinful", "shameless", "boastful", "self-confident", "the one who radiates negative energy", "the one whose speech activity is useless, futile, empty", some of which, however, display an ability to be involved in antonymic relations: "the one who is a master of speech activity aimed at modeling untruths, lies (ironically)" – "the one, whose speech activity does not require much effort (easy)". According to the present study results of a compiled illustrative units selected from the Ukrainian-language paremic stock, the paper states that hyperbole, similes, metaphorical images with vividly presented zoomorphic examples can be viewed as the most frequent among the figurative means of verbalizing the LIAR concept, and paremic illustrative units that verbally manifest a liar's image tend to display, mainly, an ironic-contemptuous, contemptuous-mocking, humorous tone. In addition, the author finds that it is possible to distinguish between lying communicators not only by the degree of ability to model lies, but also by gender and age factors, social status, as well as nationality.

Key words: linguistic mentiology, concept, verbalization, paremy, language worldview, language culture.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Представлена наукова розвідка виконана у фокусі актуальної проблематики інноваційного мовознавчого напрямку – лінгвістичної ментіології (номінованого інколи також лінгвістикою брехні,

або лінгвістикою фейку), започаткованого, як традиційно вважають, німецьким філософом Харальдом Вайнріхом [24] і американським лінгвістом Дуайтом Болінджером [21] та широко студійованим сьогодні в працях вітчизняних і зарубіжних учених [Див.: 2; 3;

6; 8; 10; 11; 15; 17; 23; 23 та ін.]. Виокремлюють й *лінгвосоціотипу брехні* (див. Лідія Сваричевська [16]), спроектовану головню на знаки брехні. Проблематика лінгвістичної ментіології пов'язана з вивченням концепту *БРЕХНЯ* та його презентантів, зокрема й концепту *БРЕХУН*, який своєрідно вербалізовано в українській паремійній мовній картині світу. Концепт розуміємо як «згусток певної культурно-національної інформації, що зафіксована в мові» [4, 367], надаючи йому статус лінгвокультурного. Паремію розглядаємо як одиницю фразеологічної системи (у традиційному, широкому її трактуванні без розмежування на відповідні типи) [Див. про це: 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Паремійні одиниці є, безперечно, цікавим, оригінальним й унікальним матеріалом для студіювання лінгвокогнітивної, лінгвокультурологічної, етнокультурологічної, функційно-прагматичної, комунікативної та інших мовознавчих парадигм (принагідно згадаймо наукові доробки Світлани Шепітько [20], Дмитра Ужченка [18], Валерія Мокієнка [9], Тетяни Космеди [3; 4; 5; 7] та інших українських лінгвістів). Дискурсивну поведінку англійськомовного *комуніканта-обманника (брехуна)* ґрунтовно проаналізовано в дослідженнях вітчизняних філологинь Олени Морозової [10] та Мирослави-Марії Рибалко [15]. Вербалізацію ж концепту *БРЕХУН* в українській мові висвітлено частково. Зокрема, Лілія Терещенко в когнітивно-комунікативній площині комплексно описала мовну особистість брехуна [17]. Концепт *БРЕХУН* загалом на сьогодні не студійований повною мірою з огляду на специфіку його омовлення в паремійній картині світу української лінгвоспільноти, а отже, стаття має безперечну новизну.

Формулювання мети й завдань статті. Мета наукової студії – схарактеризувати своєрідність вербалізації концепту *БРЕХУН* у фрагменті паремійної мовної картини світу українського комунікативного соціуму з урахуванням відповідних національно-маркованих особливостей вітчизняної лінгвокультури та виявити смислову структуру концепту, його прагматичне навантаження, а також специфіку актуалізації мовленнєвих жанрів.

Матеріалом дослідження послугувала збірка паремій «Українські приказки, прислів'я і таке інше», укладена Матвієм Номисом (1863). Методом суцільної вибірки зібрано авторську картотеку, що містить понад 100 одиниць (далі вводимо скорочення УП-Н з указівкою в прикладах конкретної сторінки), а також вибірки паремій – репрезентантів концепту *БРЕХУН*, розміщених в інтернетмережі ([скорочено в дужках /ПББ/]¹; [скорочено в дужках /ПП-про брехня-1/]²; [скорочено в дужках /ПП-про брехня-2/]³; [скорочено в дужках /ГРПП-Б-Ф/]⁴).

¹ Прислів'я про балакучість та брехливість. Збірка «Народ скаже, як зав'яже». URL: <https://mala.storinka.org/>.html

² Прислів'я та приказки: Про брехню. URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/prykazky_brehnia/

³ Приказки та прислів'я про брехню. URL: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-brehnyu/>

⁴ Брехати. Вибірка паремій зі збірки: Галицько-руські народні приповідки, укладені І. Франком. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs/Items/Brekhaty-Brost.html>

Серед дослідницьких методів, використаних у розвідці, насамперед актуалізовано *метод суцільної вибірки* паремій з кількох названих вище паремійних джерел. Прислужилися також *інтерпретаційний метод*, методи *концептуального аналізу* та *аналізу словникових дефініцій*, що дали змогу змодельовувати (метод *модельовання*) структуру досліджуваного концепту. Метод *трансформаційного аналізу* уможливив виявити прагматичні смисли аналізованих паремій, метод *класифікації* – згрупувати та розмежувати паремійні одиниці, схарактеризувати їхню семантику і прагматику. Соціальні, духовні, релігійні, етнокультурні чинники виявлено за допомогою *дискурс-аналізу*; ціннісні компоненти національної мовної свідомості – *аксіологічного аналізу*. *Описовий* метод залучено як основний для викладу, узагальнення теоретичного матеріалу, презентації своєрідності дослідження зібраних паремій та формулювання висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. В академічному тлумачному словнику української мови лексему *брехня* пояснено так: «**БРЕХНЯ**, і, жін., розм. 1. Те, що не відповідає правді; неправда (...); * У порівняннях (...). Брехню завдавати кому – звинувачувати кого-небудь у неправді. (...) 2. мн. брехні, брехень. Вигадки, плітки і т. ін. (...) 3. Гавкання. (...)» [28, 233]. Вербалізаторами зазначеного концепту є синоніми: *брехливість, брехунство, неправдивість, фальш, шахрайство, вигадка, кривда, наклеп, плітка, обман, омана, байка, казка, міф, нереальність, фантазія, небувальщина, побрехенька* [Див. про це: 26]. Інфінітив *брехати* є дієслівною формою, тотожною за значенням з іменником *брехня*, пор.: «**БРЕХАТИ**, брешу́, брешеш, недок., розм. 1. Говорити неправду. (...). 2. Гавкати. (...)» [28, 233]. Укажімо й на синоніми до цього слова – вербалізатора концепту *БРЕХНЯ*: *обманювати, шахраювати, вигадувати, фантазувати, пліткувати, прибріхувати* ('частково брехати'), *побріхувати* ('частково брехати') [28, 233]. Відповідно «**БРЕХУН**, -а, ч., розм. Людина, яка завжди говорить неправду (...)» [28, 233]. У тлумачному словнику Б. Грінченка наведено похідні від *брехун*, що вказують на інтенсивність вияву його ознак, пор.: *брехунчик, брехуняка* [34, 97]. Серед синонімів до цього слова виокремлюють: розмовні одиниці *брехач, обманник*; розмовні з прагматикою поблажливості *брехунець* ('вправний'), *чистобреха, скоробреха*. Однак у зібраному матеріалі до складу паремійних одиниць, що вербалізують концепт *БРЕХУН*, входить тільки лексема *брехун* або цей концепт виражено імпліцитно.

Паремії, як відомо, фіксують один із типів усної народної творчості, яскраво демонструючи креативність кожного народу, його спостережливість, уміння акумулювати досвід, робити відповідні узагальнення, моделювати філософемі, життєві правила, морально-етичні настанови, вербалізувати застереження, зауваження, рекомендації, засуджувати людські недоліки, вади й високо оцінювати їхні чесноти.

Оскільки брехня – це типовий людський гріх, від якого ніхто не може застерегтися, то, зрозуміло, існує чимало паремій, у яких презентовано не лише розуміння аксіологічної опозиції *правда – брехня*,

подано інтерпретацію цих понять, але й змодельовано образ брехуна, його типи. Українці – глибоко релігійні люди: вони розглядають брехню як гріх, відповідно брехуни – це *грішники*.

Брехня оперта на прагнення людини фантазувати, плести інтриги, придумувати свою реальність, якої вона навіть не бачить, пор.: *Сліпий не побачить, так видума* (УП-Н, 316) – ‘в основі неправди, брехні людська видумка’; *Брехач з мухи слона зробить* (ПП-про брехня-2): образ базується на вербалізації гіперболи – *Брехня любить брехунів* (ПП-про брехня-2): негативне значення у виразнено за допомогою тавтології. Мета брехуна – викликати довіру до себе, змусити повірити, що він говорить правду, однак народна мудрість засвідчує, що лише нерозумні, необачні люди можуть повірити в неправду: *Брехун бреше, а дурень віри йме* (УП-Н, 299). Водночас кожному трапляється неправда: *Гадюку обійдеш, а від брехні не втечеш* (ПП-про брехня-2). Із цього приводу наведено цитату: «Коли Каїн каже Всевидцю-Богу, що не знає, де його брат, то чи вірить він насправді, що Бога можна обдурити? Принаймні, ніхто не заборонить братовбивці повірити у власну брехню. Коли полководець однієї країни оголошує, що іншу треба знищити, то його піддані нищать і, не зважаючи на „думку” Бога, можуть навіть вірити у проголошену брехню. Люди вірять, що „миша здатна знищити гору”, хоча, до речі, можуть даватися в знаки **генетичні задатки нездатності до критичного мислення**. Можна припускати й те, що це просто генетичні нащадки Каїна – ті, які люблять брехати, убивати та не здатні любити» (жирн. шрифтом автор. – В. К.) [1].

Змінити свою репутацію брехунові дуже важко: *Брехунові не ймуть віри, коли й правду каже* (ПП-про брехня-2); *Хто раз збрехав, тому й правді не вірять* – коментар І. Франка: «Спостереження давні, не раз висловлюване в оповіданнях, байках і приповідках» (ГРНП-Б-Ф); *Іно раз брехне колач із їсть, а другий раз вже ні* – коментар І. Франка: «Чоловік, якого раз спіймали на брехні, пізніше не має віри» (ГРНП-Б-Ф). Соціум завжди засуджує неправду, застерігає від нечистивих діянь, напр.: *Бреши, бреши, та знай кінець* (ПП-про брехня-2); *Бреши, бреши, та знай лад* (ПП-про брехня-2); *Бреши, та знай міру* (ПП-про брехня-2); *Я тебе (брехуна) виведу на чисту воду* (ПП-про брехня-2), і намагається карати, напр.: *Брехні слухають, а брехунів б’ють* (ПП-про брехня-2); *І під столом не вибрешешся* – коментар І. Франка: «...надто звичний був і у нас звичай польських панів заставляти брехуна, клеветника відбрехати під столом пущену брехню собачим голосом. У XVIII в. бувало й так, що заставляли возних відбріхувати немилі панові урядові документи, позви і т. і.» (ГРНП-Б-Ф).

Брехун не прагне каяття: *Ему забожжицьця, так як собаці муху ззісти* (УП-Н, с. 314); *Він раз на рік правду каже, та й то кається* (ПП-про брехня-2), адже *Скільки ніг у гадюки, стільки правди в брехуна* (ПП-про брехня-2). Грішний, він засуджує інших: *Сам блудить, а других судить* (УП-Н, 322); *Сами в гріхах, ак в репьяхах, а ще й людей судять* (УП-Н, 322). Але брехня – марна праця: *Нехай дзвонять, поки охоту згонють!* (УП-Н, 322).

Серед брехунів чимало хвастливих людей, пор.: *У его всі кози в золоті (хвастає)* (УП-Н, 316) – ‘про брехуна, який любить хвалитися, гіперболізувати свої досягнення’, а також: *Добре речеш, тільки в громаду не беруть; Добре мовиш, та в громаду не ходиш* – інтерпретація М. Номиса: «Сказано було в Бериславі чумаком поповичеві, як той хвалився, що який би з его піп був, коли б не вигнали з буриси» (УП-Н, 317). Трапляються боягузливі люди, які люблять брехати тишком-нишком, однак їхні наклепи подібні до куль – гостро ранять. Змодельовано евфемізм *Кулі лле*: укладач подає таке тлумачення – «бреше і боїцця» (УП-Н, 320). Поруч із серйозним брехуном з’являється постать брехуна дрібного, такого, який вміє лише підбріхувати, тобто моделювати брехню невдало, пор.: *Він бреше, а ти підбріхуєш* (УП-Н, 320); *Тамтой брехав, а ти підбріхуєш* – тлумачення І. Франка: «Говорять такому, хто недотепно бреше і покликається на свідокство когось неприсутного» (ГРНП-Б-Ф). І. Франко потрактовує й такі жартівливо-спонукальні паремії: *Бреши та не забріхуй сі* – «іронічно: бреши, але так, щоб не відразу пізнати брехню» (ГРНП-Б-Ф). А ще *Не бреши, як не вмієш* – «І брехати треба вміючи» (ГРНП-Б-Ф). Серед брехунів трапляються мрійники, напр.: *Так він собі царство Боже думав* (УП-Н, 321). Брехун буває надто самовпевнений: *Бреше, аж не постережеця* (УП-Н, 320). Водночас серед них є й «дуже вправні», що моделюють неправду постійно та омовлюють «велику брехню». Про таких іронічно говорять: *Брехав, доки зовсім не вбрехався* (УП-Н, 319), тобто поки його не викрили. Або: *Брехун, якого світ не видів!* (ГРНП-Б-Ф); *Які бойки! Як з листу бере!* (інтерпретація укладача словника: «добрий брехун») (УП-Н, 319): очевидно, бойків уважали людьми, які люблять говорити неправду; *Бреше, як шовком шиє* (УП-Н, 320); *Бреше, а за ним аж куриця. Ото бреше! аж куриця* (УП-Н, 320): негативне значення підсилює вигукова конструкція; *Не в одно бреше слово* (УП-Н, 320); *З ним и в ступі не потрапиш; Его и в ступі не влучиш* (УП-Н, 320); *Богослов, та не однослов; Богослов двоєслов* (УП-Н, 321); *Уже він (уміє) з чорного біле зробити* (УП-Н, 320). Про безсоромного брехуна створено такий вислів: *Брехньи му на здоров’ї виходит* – тлумачення І. Франка: «Говорять про брехливого чоловіка, який задля своїх брехень не почуває ні сорому, ні докорів сумління» (ГРНП-Б-Ф).

Низка паремій вербалізує образ людей, які вважають брехню своїм ремеслом – брешуть систематично, беззастережно, напр.: *Та він не ступить без того, щоб не збрехать* (УП-Н, 319); *Що ступить, то збреше* (УП-Н, 319); брехня для таких людей як звичка, ковток повітря, пор.: *Як не брехне, то й не дихне* (УП-Н, 319), як повсякденна їжа, пор.: *Не ззість, доки не обреше* (УП-Н, 319). Якщо брехня стала чийось постійним заняттям, то про таких говорять: *Бреше – не вперше* (УП-Н, 319). Діяльність досвідченого, вправного брехуна вербалізовано такою паремійною формулою: *Бреше, як сам знає* (УП-Н, 320); *Брехун на всі заставки* (УП-Н, 320); *Що в Бога день, а він завше бреше* (УП-Н, 320). У кожного брехуна своя брехня, різні брехуни

по-різному брешуть: *Два брехуни одної правди не скажуть* (ПП-про брехня-2). *Так му любо брехати, як меду полизати* – «Говорять про такого, що привик брехати навіть там, де того зовсім не треба» (ГРНП-Б-Ф). Брехунів розрізняють і за гендерним чинником, що оприявлено в пареміях, які стосуються неправдивих жінок, напр.: *Жінка сало гамнула, та на kota звернула. Пропало, пропало – коти ззіли сало!* (УП-Н, 205); *Одна збрехала, друга не розібрала, а третя по своєму перебрехала* (ПП-про брехня-2); *Поневоли баба клянеється, коли бреше* (ПП-про брехня-2).

Брехачів асоціюють з певними образами представників фауни. Наприклад, паремія *Брехач, як деркач: усе дерчить* (ПП-про брехня-2) засвідчує, що брехача порівнюють з деркачем, позаяк він «відзначається характерним скрипучим криком» [29, 252], що не присмний для сприйняття, як і мовлення брехливої людини. Брехню, як зауважено, асоціюють з даремним гавканням (брехнею) собак (псів), що зафіксовано в низці паремій, де брехливих людей ототожнюють із:

а) собаками – відбувається метафоризація: собака – людина: пор.: *Вдача собача: не брехне, то й не дихне* (ПП-про брехня-2), оскільки слово *брехати* має два значення: ‘говорити неправду’ і ‘гавкати (про собак)’; *Люде – собаки: вони скажуть, що й на вербі груші ростуть; Собаки – чого не набрешуть!* (УП-Н, 339); *Брехливу собаку дальше чути* (УП-Н, 315) – коментар І. Франка: «Слід доповнити: так і брехливий чоловік пускає далеко фальшиві поголоски» (ГРНП-Б-Ф); *Брехливу собаку чути здолека* (ПП-про брехня-2); *Собака брехне, а чоловік и віри поїме; Собака бреше на вітер* (УП-Н, 317); *Вітер віє, собака бреше; Вітер повіне, а собака брехне* (УП-Н, 320); *Брехливий собака й на вітер гавкає* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як собака на вітер* (УП-Н, 320); *Собака бреше, а вітер несе* (УП-Н, 320); *И собаки не брехали, як кожуха вкрали* (УП-Н, 121); *Пропав день, и собаки не брехали* (УП-Н, 121);

б) псами: *Пес носить брехню* (УП-Н, 320); *Хто з псами пристає – навчиця брехати* (УП-Н, 283); *Пес бреше, бо співати не вмів* (ПП-про брехня-2); *Брехливому псу хліба дають* – коментар І. Франка: «Іронічно, коли брехливий чоловік одержав якусь користь із своєї брехні» (ГРНП-Б-Ф); *Пес бреше на сонце, а сонце світить* (УП-Н, 250); *Щось ся псові припало, що бреше* (УП-Н, 315); *Як пес, своєю губою збрехав* (УП-Н, 320);

в) гавканням: *Гав – та и зуби стяв* (УП-Н, 320). Пор. також: *Не бреши, песику, не бреши! Твій пан старший, тай не бреше* – «Первісно справді до пса, звісно, жартом; та переносно до панських слуг» (ГРНП-Б-Ф).

Змодельовано паремії на основі актуалізування порівняльних конструкцій з образом собаки: *Бреше, як Сірко на вітер* (ПП-про брехня-2), *Бреше, як собака на висівки* (УП-Н, 320); а також *Брешеш, як пес; Бреши гий пес* – інтерпретація І. Франка: «Поговірка повстала з подвійного значення слова брехати» (ГРНП-Б-Ф); *Бреше як пес на місяць* – «Значить без причини, ззавистіабобезсильноїзлості» (ГРНП-Б-Ф). Загальновідомо, що в кожного народу є власна

система кодування зоохарактеристик [9, 379–385]. «Небезпечно дражнити собак, коли їх згряя (звідси про злих людей – “дражнити собак”). Гавкання (брехання) собак стало уособленням відповідної якості людини (звідси – *собачитися, бреше, як собака* або ще: *бійся не того собаки, що бреше, а того, що ластиться*); підступність злого й потайного пса втілювалась у вислові “така вже вдача собача”, що характеризує відповідну категорію людей» [27, 557].

Народна свідомість вербалізує образ брехуна, актуалізуючи глузливо-іронійну тональність, напр.: *Він завжди правду каже, коли не бреше* (ПП-про брехня-2), або категорію неймовірності: *Це той, що одним пострілом сорок сім качок б’є* (ПП-про брехня-2); *Це той міст, що брехунів хапа за хвіст* (ПП-про брехня-2). Глузливо омовлено джерело брехні, напр.: *Розказав Мирон рябої кобили сон* (ПББ), її характер, інформативність, напр.: *Таке говорить, що й собака з маслом не з’їсть* (ПББ); *Верзе, що й купи не тримається* (ПББ); *Наговорив сім міхів горіхів, гречаної вовни, та всі неповні* (ПББ), чи жартівливе спонукування до брехні: *Бреши, Іване, як стоїш!* – «Як стоїш або як стій значить зараз, без приготування, ex tempore» (ГРНП-Б-Ф).

Абсурдність брехливої вдачі людини виявляється й тоді, коли брехун бере у свідки щодо правдивості своїх слів горщик: *Не вірите мені, так вірте горшкові* (УП-Н, 313); *Я ни брешу, іно як сі забуду, то правду скажу* – коментар І. Франка: «З того виходить, що звичайно брешу» (ГРНП-Б-Ф). Зауважмо, що вчені дійшли висновку: «неправда – як наркотик: якщо спробувати забрати брехню в її носія, то реакція буде очевидною: людина протестуватиме, кричати, буде навіть її захищати загальновідомими собі способами, бо вже не здатна уявити світ без того, що пригріла під серцем» [Див. про це: 12].

Образ-концепт *БРЕХУН* загалом часто моделюється за допомогою актуалізації порівнянь, способу дії, що вказують на характер, ознаки брехні, особливості її творення: *Бреше, як циганський цип* (УП-Н, 320); *Бреше, як вовну чеше* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як гребінцем чеше* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як дихає* (ПП-Про брехню-1); *Бреше, як на мертвого* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як пише* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як з книжки* (ГРНП-Б-Ф); *Бреше, як з нот* (ГРНП-Б-Ф); *Бреше, як по воді бредє* (ПП-про брехня-2); *Йому брехати, як собаці мух хапати* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як чеше, тільки лускотить* (ПП-про брехня-2); *Гуде, як вітер у порожній димар* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як по воді вилами пише* (ПП-Про брехню-1), які вербалізують смисли ‘брехати легко’, ‘брехня – даремна справа’; *Бреше, як газета* – коментар І. Франка: «Бреше безсоромно» (ГРНП-Б-Ф). Для моделювання образу брехуна активно використовуваними є відокремлені образні обставини способу дії з часткою *аж*, яка підсилює вияв дії (*брехати*): *Бреше, аж гай гудє* (ПП-про брехня-2); *Бреше, аж курява встає* (ПП-про брехня-2); *Бреше, аж пальці знати* (ПП-про брехня-2). Простежуємо високий ступінь вияву інтенсивності брехні, напр.: *Так бреше, аж вуха в’януть* (ПП-про брехня-2); *Так бреше, хоч святих винось і сам тікай* (ПП-про брехня-2);

Так плутає, що й сам кінця не знайде (ПП-про брехня-2). Прикладом найбільшої інтенсивності може слугувати паремія **Бреше і сам собі не вірит** – «Такий забреханий чоловік, бо іноді чоловік бреше в добрій вірі» (ГРНП-Б-Ф). У цьому разі, очевидно, ідеться про таку психологічну ваду, яка має назву *міфоманія*. «Це такий розлад, коли людина патологічно хоче брехати без конкретної мети. У цей момент людина може відчувати певний адреналін або навіть свою домінантність над іншими» [14].

І. Франко зауважує, що глузують над брехуном переважно тоді, коли він належить до низького соціального стану, пор. спонування до брехні: **Ану збреши як стоїш, не нагадуючи ся!** – «Жартливо, говорять до відомого в селі брехуна, розуміється, коло його соціальне становище дозволяє говорити з ним так без церемонії» (ГРНП-Б-Ф). Чинник соціального стану й віку людини вербалізовано й у такій паремії: **Старому лишень брехати, а богачеві красти** – «Бо багач як украде, то до нього ніхто не піде трясти, а старий як збреше, то кожний скаже: «Та такий старий, тай аби ще брехав!»» (ГРНП-Б-Ф).

Брехунів, зрозуміло, протиставляють тим, хто говорить правду: **Хто бреше, тому легше, а хто правдою жиє, тому дихати не дає** – тлумачення І. Франка: «Дуже часта життєва обсервація, що брехливий чоловік дає собі легше раду від безумовно чесного і правдомовного» (ГРНП-Б-Ф); **Хто збреше, той понесе, а хто правду повість, той і не попоїсть** – коментар І. Франка: «Основано на оповіданні про якихось подорожніх, із яких один зручний підбріхуванням здобув собі ласку господаря і не тільки погостився, а ще й одержав подарунки, а другий за говорення голої і немілої правди не дістав нічого» (ГРНП-Б-Ф).

Чимало паремій вербалізують недовіру до представників певних етносів, які часто говорять неправду, серед них насамперед росіяни (зневажливо – *москалі, кацапи*), напр.: **Бов, бов по московські брехні!** (УП-Н, 77); **Підпускає Москаля** (тлумачення укладача: «до жоноти примощуєця, або так бреше») (УП-Н, 391); **Брехали москалі споконвіку й брехати будуть** (ПП-Про брехню-1); **Москалі набрешуть так, що й волами не звезеш** (ПП-Про брехню-1); **Москаль як не збреше, то вкраде** (ПП-Про брехню-1); **Москаль медом помаже та красно розкаже, тільки мед той гіркий і кривавий** (ПП-Про брехню-1); **Щоб москаль не збрехав треба аби влітку сніг впав** (ПП-Про брехню-1); **Не так страшно від брехні жида у корчмі, як від брехень москаля під корчмою** (ПП-Про брехню-1);

Не так бреше жид на тенді, як клятий москаль (ПП-Про брехню-1); **Бреше, як москаль!** (ПП-Про брехню); **Бреше кацап немов старий цап** (ПП-Про брехню-1); **Кацап збрехав раніше, ніж Бог слово сказав** (ПП-Про брехню-1); **Кацап коли спить – і тоді бреше** (ПП-Про брехню-1); **Кацапове слово не варте й полови** (ПП-Про брехню-1).

Висновки та перспективи дослідження. Здійснений аналіз дав змогу змоделювати образ-концепт *БРЕХУН*, який омовлено за допомогою таких смислів: 'грішний', 'безсоромний', 'хвастливий', 'самопевнений', 'той, хто презентує негативну енергію', 'той, мовленнєва діяльність якого є марною, даремною, порожньою'. Однак деякі смисли вступають в антонімії відношення: 'той, хто є майстром мовленнєвої діяльності, спрямованої на моделювання неправди, брехні (іронійно)' – 'той, чия мовленнєва діяльність не потребує великих зусиль (легка)'.

Брехунів розрізняють за вмінням моделювати неправду з виявом різного ступеня інтенсивності (креативності) цього, вербалізованого за допомогою обставин способу дії стосовно вказівки на ознаку брехні, характер її творення. Ще одним чинником розрізнення є гендерний параметр, тобто особлива вказівка на жінок, які моделюють неправду. Серед інших чинників – вік людини (старий – молодий), її соціальне становище (багатий – бідний), національність, зокрема в мовній свідомості українців закарбувався образ росіянина (москаля, кацапа) як типового брехуна. Для омовлення брехуна традиційно використовують зоообрази (собака (пес), деркач).

Для паремій, що вербалізують образ брехуна, характерна іронійно-зневажлива, презирливо-глузлива чи жартівлива тональність. Найчастіше актуалізуються такі образні засоби, як гіпербола, порівняння, метафора.

В окремих випадках укладачі паремійних збірок указують на прецедентні ситуації, прецедентні висловлювання, прецедентні тексти, на основі яких виникла паремія, – акцентовано на мотивах з'яви вербального образу брехуна. З урахуванням того, що багато образів має прозору мотивацію, зрідка запропоновано тлумачення паремій. Лише деякі з них потребують пояснення.

Перспектива порушеної проблеми полягає в необхідності порівняння української й англійської лінгвокультур стосовно своєрідності вербальної маніфестації концепту *БРЕХУН*, що зафіксовано в паремійній картині світу представників українського та англійськомовного комунікативних соціумів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генетика брехні. URL: <https://politeo.online/materialy/genetyka-brejni/> (Дата звернення: 11.06.2023).
2. Екман П. Теорія брехні / пер. з англ. Ю. Г. Гордієнка. Київ : КМ Publishing, 2012. 320 с.
3. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики : формування і розвиток категорії оцінки. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 350 с.
4. Космеда Т. Концепт *ДУМА, ДУМКА* в українському мовленні крізь призму аксіологічної прагмалінгвістики. *Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна*. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2004. Вип. 34. Ч. 1. С. 367–372.
5. Космеда Т., Осіпова Т. Прислів'я і приказки як засіб вербалізації законів комунікації з огляду на ментальність українців. *Slovo. Tekst. Czas. Jednostka frazeologiczna w tradycyjnych i nowych paradygmatach naukowych* : матеріали X Міжнародної Конференції Наукової / pod red. M. Aleksiejenki i H. Waltera. Szczecin – Greifswald, 2010. С. 224–232.

6. Космеда Т. А. Вербалізація категорії неймовірності : формування орнаментальної ментіології (на матеріалі співомовок С. Руданського). *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ : Вид-во КНУ імені Тараса Шевченка, 2021. Вип. 70 (3). С. 29–45.
7. Космеда Т., Колонюк С. Багатоликий статус паремії та аспекти її дослідження. *Лінгвістичні студії*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. Вип. 43. С. 20–31.
8. Космеда Т. А., Калініченко В. І. Лінгвістична термінологія у фокусі теорії ментіології. *Термінологічний вісник* / відп. ред. І. А. Казимирова. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2023. Вип. 7. С. 36–52.
9. Мокієнко В. М. Українська етнофразеологія у загальнослов'янським висвітленні. *Мовознавство* : доп. та повідомл. IV Міжнародний конгрес українців / відп. ред. В. Німчук. Київ : Пульсари, 2002. С. 379–385.
10. Морозова О. І. Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови) : дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2008. 491 с.
11. Осіпова Т. Ф. Невербальна комунікація та своєрідність її омовлення в українському дискурсі : феномен вербалізації невербаліки : монографія / наук. ред. проф. Т. А. Космеда. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2019. 388 с.
12. Політична теологія. Генетика брехні. URL: <https://politteo.online/materialy/genetyka-brejni/> (Дата звернення: 11.06.2023).
13. Потебня А. Одиссея. III рапсодія. *Изъ записокъ по теоріи словесности : Поэзия и проза. Тропы и фигуры* / Мышление поэтическое и мифическое. Приложения. Харьков : Паровая Типографія и Литографія М. Зильбербергъ и С-вья, 1905. С. 538–583.
14. Психолог розповіла про психологію брехні. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=85514> (Дата звернення: 11.07.2023).
15. Рибалко М.-М. О. Вербальний та невербальний аспекти дискурсивної поведінки обманника (на матеріалі сучасної англійської художньої прози) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2008. 20 с.
16. Сваричевська Л. Лінгвостеміотика брехні : пошук істини. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія : Філологічна*. 2011. Вип. 52. С. 33–45. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/3052> (Дата звернення: 14.06.2023).
17. Терещенко Л. Я. Мовна особистість брехуна : на перехресті когніції та комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2010. Вип. 16. С. 295–303.
18. Ужченко Д. В. Семантика українських фразеологізмів в етнокультурному висвітленні : дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Луганськ, 2000. 248 с.
19. Швидка Н. В., Решетняк О. О. Вербалізація концепту ГРІХ у біблійному й мовному дискурсах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Філологія, журналістика». 2021. Т. 32 (71). № 2. Ч. 1. С. 77–82.
20. Шепітько С. В. Фонд прислів'їв як об'єкт вивчення сучасних парадигм лінгвістики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». Одеса : Вид-во МГУ, 2015. С. 114–116.
21. Bolinger D. *Le Merton. Language – The Loaded Weapon: The Use and Abuse of Language Today*. 1st edition. London : Routledge Taylor and Francis Group, 2021. 264 p.
22. Kalinichenko V. I. Battle call-signs (military pseudonyms) in domestic linguistic studies : the problem of terminology and definition / V. I. Kalinichenko (ed.). *Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences : IV International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers* (March 31, 2022). Vinnytsia : Vasyl' Stus DonNU, 2022. P. 241–245.
23. Kalinichenko V. I. The category of fake in present-day linguistic studies. *Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences : V International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers* (March 25, 2021) / V. I. Kalinichenko (ed.). Vinnytsia : Vasyl' Stus DonNU, 2021. P. 267–272.
24. Weinrich H. *The Linguistics of Lying And Other Essays* / transl. by Jane K. Brown and Marshall Brown. Washington, Seattle : University of Washington Press, 2005. 176 p.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

25. Брехати. Вибірка паремій зі збірки «Галицько-руські народні приповідки, укладені І. Франком». URL: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs/Items/Brekhaty-Brost.html> (Дата звернення: 11.06.2023)
26. Брехня – синонімія. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%8F%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%8F> (Дата звернення: 12.06.2023)
27. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
28. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наукова думка, 1970. Т. 1. 799 с. URL: <http://sum.in.ua/s/pravda> (Дата звернення: 05.06.2023)
29. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наукова думка, 1971. Т. 2. 550 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001603> (Дата звернення: 15.06.2023)
30. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. Київ : Либідь, 1993. 768 с.
31. Прислів'я про балакучість та брехливість. Збірка «Народ скаже, як зав'яже». URL: <https://mala.storinka.org/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2%27%D1%8F-%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%83%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B5.html> (Дата звернення: 09.06.2023)

32. Прислів'я та приказки : Про брехню. URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/prykazky_brehnia/ (Дата звернення: 11.06.2023)

33. Приказки та прислів'я про брехню. URL: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-brehnyu/> (Дата звернення: 10.06.2023)

34. Словарь української мови : в 4 т. / за ред. Б. Грінченка. Київ, 1907. Т. 1. URL: http://ukrlit.org/slovyuk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movu (Дата звернення: 10.06.2023)

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ГРПП-Б-Ф – Брехати. Вибірка паремій зі збірки «Галицько-руські народні приповідки, укладені І. Франком». URL: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs/Items/Brekhaty-Brost.html>

ЛББ – Прислів'я про балакучість та брехливість. Збірка «Народ скаже, як зав'яже». URL: <https://mala.storinka.org/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2%27%D1%8F-%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%83%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%B%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B5.html>

ПП-про брехня-1 – Прислів'я та приказки: Про брехню. URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/prykazky_brehnia/

ПП-про брехня-2 – Приказки та прислів'я про брехню. URL: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-brehnyu/>

REFERENCES

1. Henetyka brekhni [Genetics of lies]. Retrieved from: <https://politteo.online/materialy/genetyka-brekhni/> (Accessed: 11.06.2023) [in Ukrainian].

2. Ekman, P. (2012). Teoriia brekhni [The theory of lies] / per. z anhl. Yu. H. Hordiienko. Kyiv: KM Publishing [in Ukrainian].

3. Kosmeda, T. (2000). Aksiolohichni aspekty prahmalinhvistyky: formuvannya i rozvytok katehorii otsinky [Axiological aspects of pragmalinguistics: formation and development of the evaluation category]. Lviv: LNU im. I. Franka [in Ukrainian].

4. Kosmeda, T. (2004). Kontsept DUMA, DUMKA v ukrainskomu movlenni kriz pryzmu aksiolohichnoi prahmalinhvistyky [The concept of THOUGHT (“DUMA”, “DUMKA”) in Ukrainian speech through the axiological pragmalinguistics prism]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya: Filolohichna [Lviv University Scientific Bulletin. Philology Series]*. Lviv: LNU im. I. Franka, 34 (1), 367–372 [in Ukrainian].

5. Kosmeda, T., Osipova, T. (2010). Pryslivia i prykazky yak zasib verbalizatsii zakoniv komunikatsii z ohliadu na mentalnist ukraintiv [Proverbs and sayings as a means of verbalizing the communication laws with regard to the mentality of Ukrainians]. *Slovo. Tekst. Czas. Jednostka frazeologiczna w tradycyjnych i nowych paradygmatach naukowych* / pod red. M. Aleksiejnki i H. Waltera. Szczecin – Greifswald, 224–232 [in Ukrainian].

6. Kosmeda, T. A. (2021). Verbalizatsiia katehorii neimovirnosti: formuvannya ornamentalnoi mentiologii (na materialii spivomovok S. Rudanskoho) [Verbalization of the improbability category: the ornamental mentiology formation (based on S. Rudanskyi's interviews material)]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*. Kyiv: Vyd-vo KNU imeni Tarasa Shevchenka, 70 (3), 29–45 [in Ukrainian].

7. Kosmeda, T., Koloniuk, S. (2022). Bahatolykyi status paremii ta aspekty yii doslidzhennia [The multifaceted status of a paremia and its research aspects]. *Linhvistychni studii*. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa, 43, 20–31 [in Ukrainian].

8. Kosmeda, T. A., Kalinichenko, V. I. (2023). Linhvistychna terminolohiia u fokusi teorii mentiologii [Linguistic terminology in the focus of mentiology theory]. *Terminolohichni visnyk* / vidp. red. I. A. Kazymyrova. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho, 7, 36–52 [in Ukrainian].

9. Mokiienko, V. M. (2002). Ukrainska etnofrazeolohiia u zahalnoslovianskim vysvitlenni [Ukrainian ethnophraseology in all-Slavic coverage]. *Movoznavstvo: dop. ta povidoml. IV Mizhnarodnyi konhres ukraintiv* / vidp. red. V. Nimchuk. Kyiv: Pulsary, 379–385 [in Ukrainian].

10. Morozova, O. I. (2008). Linhvalni aspekty nepravdy yak kohnityvno-komunikatyvnoho utvorennia (na materialii suchasnoi anhliiskoi movy) [Linguistic aspects of untruth as a cognitive-communicative formation (based on the modern English language material)]. (Dysertatsiia doktora filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].

11. Osipova, T. F. (2019). Neverbalna komunikatsiia ta svoieridnist yii omovlennia v ukrainskomu dyskursi: fenomen verbalizatsii neverbaliky [Non-verbal communication and its interpretation peculiarities in Ukrainian discourse: the phenomenon of non-verbal means verbal manifestation] / nauk. red. prof. T. A. Kosmeda. Kharkiv: Vyd-vo Ivanchenka I. S. [in Ukrainian].

12. Politychna teolohiia. Henetyka brekhni [Political theology. Genetics of lies]. Retrieved from: <https://politteo.online/materialy/genetyka-brekhni/> (Accessed: 11.06.2023) [in Ukrainian].

13. Potebnia, A. (1905). Odysseia. III rapsodiia [Odyssey. III rhapsody] / *Iz zapiskov po teorii slovesnosti: Poeziya i proza. Tropy i figuryu Myshlenie poeticheskoe i mificheskoe. Prilozheniya*. Kharkov: Parovaya Tipografiya i Litografiya M. Zilberberg i S-vya, 538–583 [in Ukrainian].

14. Psykholoh rozpovila pro psykholohiiu brekhni [The psychologist speaks about the psychology of lies]. Retrieved from: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=85514> (Accessed: 11.07.2023).

15. Rybalko, M.-M. O. (2008). Verbalnyi ta neverbalnyi aspekty dyskursyvnoi povedinky obmannyka (na materialii suchasnoi anhlo-movnoi khudozhnoi prozy) [Verbal and non-verbal aspects of the liar's discursive behavior (based on the modern English-language literary prose material)]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].

16. Svarychevska, L. (2011). Linhvosemiotyka brekhni: poshuk istyny [Linguosemiotics of lies: the search for truth]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya: Filolohichna*, 52, 33–45. Retrieved from: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/305> (Accessed: 14.06.2023) [in Ukrainian].

17. Tereshchenko, L. Ya. (2010). Movna osobystist brekhuna: na perekhresti kohnitsii ta komunikatsii [The liar's language personality: at the crossroads of cognition and communication]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia" [National University "Ostroh Academy" Collection of Papers]. Serii: Filolohichna [Philology Series]. Ostroh: Vyd-vo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia", 16, 295–303 [in Ukrainian].*
18. Uzhchenko, D. V. (2000). Semantyka ukrainskykh frazeolohizmiv v etnokulturnomu vysvitleni [Semantics of Ukrainian phraseological units in ethnocultural context]. (Dysertatsiia kandydata filolohichnykh nauk). Luhansk [in Ukrainian].
19. Shvydka, N. V., Reshetniak, O. O. (2021). Verbalizatsiia kontseptu *HRIKH* u bibliinomu y movnomu dyskursakh [Verbalization of the concept *HRIKH (SIN)* in biblical and language discourses]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii "Filolohiia, zhurnalistyka", 32 (71), № 2/1, 77–92 [in Ukrainian].*
20. Shepitko, S. V. (2015). Fond prysliviv yak ob'ekt vyvchennia suchasnykh paradyhm linhvistyky [The stock of proverbs as a research object in modern linguistic paradigms]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii "Filolohiia" [International Humanitarian University Collection of Papers. Philology Series]. Odesa: Vydavnytstvo MHU, 114–116 [in Ukrainian].*
21. Bolinger, D. (2021). *Le Merton. Language – The Loaded Weapon: The Use and Abuse of Language Today.* 1st edition. London: Routledge Taylor and Francis Group.
22. Kalinichenko, V. I. (2022). Battle call-signs (military pseudonyms) in domestic linguistic studies: the problem of terminology and definition. *Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences: IV International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers (March 31, 2022) / V. I. Kalinichenko (ed.). Vinnytsia: Vasyl' Stus DonNU, 241–245.*
23. Kalinichenko, V. I. (2021). The category of fake in present-day linguistic studies. *Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences: V International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers (March 25, 2021) / V. I. Kalinichenko (ed.). Vinnytsia: Vasyl' Stus DonNU, 267–272.*
24. Weinrich, H. (2005). *The Linguistics of Lying And Other Essays / transl. by Jane K. Brown and Marshall Brown.* Washington, Seattle: University of Washington Press.

DICTIONARIES

25. Brekhaty. Vybirka paremi zbirky: Halysko-ruski narodni pryprovodky, ukhladeni I. Frankom [Lying. Paremie units sample from the Galician-Russian folk tales collection. Compiled by I. Franko]. Retrieved from: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs/Items/Brekhaty-Brost.html> (Accessed: 11.06.2023) [in Ukrainian].
26. Brekhnia – synonymiia [Lying – synonymy]. Retrieved from: <https://goroh.pp.ua/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%8F/%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%8F> (Accessed: 12.06.2023) [in Ukrainian].
27. Zhaivoronok, V. V. (2006). *Znaky ukrainskoi etnokultury: Slovnyk-dovidnyk [Symbolic signs of Ukrainian ethnoculture. Dictionary reference].* Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
28. *Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes] (1970) / redkol.: I. K. Bilodid (holova) [ta in.].* Kyiv: Naukova dumka, 1. Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/pravda> (Accessed: 05.06.2023) [in Ukrainian].
29. *Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes] (1971) / redkol.: I. K. Bilodid (holova) [ta in.].* Kyiv: Naukova dumka, 2. Retrieved from: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001603> (Accessed: 15.06.2023) [in Ukrainian].
30. *Ukrainski prykazky, pryslivia i take inshe [Ukrainian fables, proverbs, and such like] (1993).* Uklav M. Nomys / uporiad., prymit. ta vstupna st. M. M. Paziaka. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
31. *Pryslivia pro balakuchist ta brekhlyvist [Proverbs on talking and lying issues].* Zbirka "Narod skazhe, yak zaviazhe" [Powerful original Ukrainian folk proverbs and sayings collection]. Retrieved from: <https://mala.storinka.org/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2%27%D1%8F-%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%83%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B5.html> (Accessed: 09.06.2023) [in Ukrainian].
32. *Pryslivia ta prykazky: Pro brekhniu [Proverbs and sayings: about lies].* Retrieved from: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/prykazky_brehnia/ (Accessed: 11.06.2023) [in Ukrainian].
33. *Prykazky ta pryslivia pro brekhniu [Proverbs and sayings about lies].* Retrieved from: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-brehnyu/> (Accessed: 10.06.2023) [in Ukrainian].
34. *Slovar ukrainskoi movy: v 4-kh t. [Ukrainian Language Dictionary in 4 volumes] (1907) / za red. B. Hrinchenka.* Kyiv, 1. Retrieved from: http://ukrlit.org/slovnyk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movy (Accessed: 10.06.2023) [in Ukrainian].